

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 36.

У НОВОМ САДУ 3. СЕПТЕМБРА 1887.

ГОД. III.

ВЛАДИКА НИКАНОР ГРУЈИЋ
СРБ-МИЛУТИН,
ПЕСНИК СРПСКИ.

ПОСЛАНИЧКИ ИЗВЕШТАЈ.

(БЕРАНЖЕ.)

Господо бирачи, вама треба дати
Извештај о моме посланичком раду,
С тога вам сад желим свима показати,
Шта чиних за земљу, за краља и владу.
Све је добро, дивно, прођите се брига —
Гледајте ме само! Мени богме стига!

Е, што сам се частио,

Е, што сам се гостио

Код наше госпoде, наших министара,
Е, то је за причу, е, то вреди пара!

Имајући трбух вечито на уму
Седео сам увек близу министара.
Све је то с рачуном и по споразуму,
Јер се влада с нама увек договара.
Помислите само, какав сам вам пош'о,
А гледајте сада, какав сам вам дош'о!

Е, што сам се частио,

Е, што сам се гостио

Код наше госпoде, наших министара,
Е, то је за причу, е, то вреди пара!

Деси се, па неки на министре виче,
А то њих покашто веома ражљути,
И онда им треба да се ко развиче,
Те противник најзад мора да уђути.
И ја сам се свагда дерао и вик'о,
Често сам промук'о, кол'ко сам урлик'о.

Е, што сам се частио,

Е, што сам се гостио

Код наше госпoде, наших министара,
Е, то је за причу, е, то вреди пара!

Кад сам против штампе у скупштини био,
То је било за то, што ми је речено;
А ако сам кад год добре похвалио,
То ми је у напред било допуштено.
Увек сам по вољи влади удешав'о,
Па сам глас час *против*, а часом *за* дав'о.

Е, што сам се частио,

Е, што сам се гостио

Код наше госпoде, наших министара,
Е, то је за причу, е, то вреди пара!

Никад нисам дао, да се суди коме,
Ако двору није најправије било;
Вик'о сам, да „сада није време томе“,
Те се на „ред дневни“ одмах прелазило.
У краљево име често сам се дер'о,
Тако сам и неке из земље протер'о.

Е, што сам се частио,

Е, што сам се гостио

Код наше госпoде, наших министара,
Е, то је за причу, е, то вреди пара!

Глед'о сам, да власти цељи не промаше,
Па сам од њих за то и награду прим'о;
Глас'о сам за странце, као и за наше —
Ја против странаца нисам ништа им'о.
„Причувајмо добро пријатеље своје!“
То ми је начело и правило моје.

Е, што сам се частио,

Е, што сам се гостио

Код наше госпoде, наших министара,
Е, то је за причу, е, то вреди пара!

Радње јесу стале, није лако ником,
Ал ви ћете опет мирно порез дати,
Макар се сав народ опасео ликом,
Треба да се страним и господи плати.
Времена су лоша, рђаво је стање,
Ал богме нек народ једе мало мање.

Е, што сам се частио,

Е, што сам се гостио

Код наше госпoде, наших министара,
Е, то је за причу, е, то вреди пара!

Ја сам прош'о добро, а то ми је главно,
Краљев сам посланик — ја сам сада сила:
Два сам своја брата наместио давно,
И три су ми сина већ службу добила.
А на ручак зват сам и за до године —
Звало ме је до сад више од стотине.

Е, што сам се частио,

Е, што сам се гостио

Код наше госпoде, наших министара,
Е, то је за причу, е, то вреди пара!

Вл. М. Јовановић.

КОМШИЈЕ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СЕОСКОГ ЖИВОТА У СРБИЈИ.

НАПИСАО ИЛИЈА И. ВУКИЋЕВИЋ.

(Наставак.)

Протекла је река од времена. Од старих
што су још остали, већ су над гробом;
неке само невоља и држи на овоме све-
ту. Живе, да гледе свој род, своје млађе, а ми-
сле на покојне, за њих више и неје овај свет.
Одужили су дуг, па им се ваља спремити на
далеки пут. Добро ће их благосивљати.

Мара је одавна остала удова. Митар је био
једљив човек, неје могао више да дијани поред
неких, а највише га мучаше Аврам. Од оно
онда више се с њиме неје ни погледао; ономе
то пристало, па ако му неје у очи рекао, за
леђима га заједао. Готово свиште човек од не-
воље.

WWW.UNILIB.RS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Тешко би Мари, кад оста без њега. Прикупи ону децу око себе, па кад се од посла одмори, седне с децом уз огњиште, помиње им бабу а суза јој сузу стиже. Жалила га као ваљана друга. Да је нека друга била место ње, тешко да би одржала, ал она као станац-камен; мучила се, да децу подигне, — да продуже име покојнога Митра.

Аврам оста у животу, па му мало, што човека упропасти, но му се и на жену навезао. Чинио јој кијавет незгода. — Зло му је срце било, па му допуштало.

Стиже Марин најстарији син Ранко, па узе да ради на своју руку. У читавоме селу био је један по један. Кад иде, тресу му се образи од једрине; нема у њега као да иде по ножевима, — кад спусти ногу, мислиш: прикова је. Па му оне мишице, вала као мало дете. Он да за што год запне па да се одмакне — никад. Зна своју снагу и мери добро шта ће. А био је мека срца као девојче, благ као мелем. Неси га намрштеног никад видео, све се смеши.

У свему био ваљан па и у игри. Кад кажу: »Игра Ранко Марин«, свак' полети да га види, а њему мило, као сваком момку.

У Аврама имађаше ћерка, девојче да те занесе. Не знаш, шта је на њој лепше, да л очи, да л уста да л све друго. И девојке међу собом веле, да је Аврамова Јелка најлепша. Оно, и да не кажу, — види се. А као да неје Аврамова крв. Мајка јој, веле, била таква, па је ваљда на њу. И блага и добра, да је као лек узмеш. Све је краси.

Виђао је њу Ранко често па му кроз око на срце пала, а и њено је око бистро, та од Ранка ваљастивијега у селу и нема. Неје да кажеш, да је то ико знао... ни они сами, највише ако буде то, што су се радо виђали, као сваки млади. Или још, што су кад кад у колу једно до другог играли, и то ретко, од прилике до прилике.

Тако Јелка код своје куће купи иверје са дрвљаника, а Ранко цепа дрва баш уз сами плот, само што их он раставља.

— Ти купиш иверје? — рећи ће Ранко.

— Ја, — каже она, а не диже очију.

Па опет сваки свој посао гледи. Ранко по неки пут измане, па кад удари, ори се пуцањ. Наместио једну кладу, вако велика, па се спрема да је предвоји, да дигне секиру, а Јелка рече:

— Не мо'ш од једном!

— Зар? — учини Ранко па спусти секиру. Од гвожђа да је, прсла би.

— Могу и ову, — каже Ранко, па изабра највећу кладу.

— Дед! — рече она.

Прште клада у две полутине, као да је шиблика.

— Ал' си јак, — похвали га она.

Он зацрвенио, а мило му, што га она хвали, па рече:

— Могао бих и већу.

— Е, само кажеш, — рече Јелка.

Ранко поче тражити очима веће дрво, а нема, па му чисто криво.

Јелка напунила већ одавно пуну прегачу иверја, па и што стоји, много је; врати се у кућу.

Ранко оде својој, тресну рукама, па рече Мари:

— Баш голем да цепам дрва.

— Долази ти снага, — каже му Мара.

Знао је Ранко како му бабо стојао с Аврамом, па кад год помисли на Јелку, њему се на срце нешто навали, растужи се, дође му и да мрзи, што живи. Да је Аврам други човек, могао би му и отићи па лепо рећи: »Ти и мој бабо имали сте вапе међу вама, — са мном немаш ништа — да прекратимо свађу«. Лепо би било и Авраму и њему, та прве су комшије, ал какав је оно човек, не сме ни помислити, а камо поћи му.

Ни Мара неје за дуго знала, зебао је и од ње; једном је нађе пригодну.

Смиривао се дан. Он с Маром и браћом сео под ора, одмарају се од рада, а лепо им годи сумрак, ћуте и мисле, — свак за својим мислима.

Док ће Мара рећи:

— Остарела сам, децо. Треба ми одмена. Ово још мало дана што да проживим, да сам бар ратосна.

Они је погледаше, нико се не сећа, шта хоће Мара.

— Како, најо? — упита је Боса.

— К'о мислим, да тражим снаху, — рече Мара.

Ранко на мах окрете главу, па њега Мара мисли.

— За бату? — упита и Боса, па погледа на Ранка.

— Па за њега, — вели Мара, па се окрете Ранку. — А шта ти велиш, рано?

— Овај... је л ја? — учини Ранко.

— Ти.

Ранко ућута, срамота га, што о томе говоре.

— С тобом да се прво договорим... већ је време и да те жени мајка... Има, знаш, Смиљко добру девојку... па...

Ранко одби руком и једва рече:

— Немô сад!

Мара погледа на Босу и Јована, махну главом, а они усташе. Оста са Ранком на само.

— Не велим ја баш њу... добра је и Петрова Зорка. — каже Мара.

Ранко ћути и шара прстом по трави.

— Па и Аћимова је кћи добра, вредна је, а... све је у ње добро, — опет Мара.

Ранко што и пре.

Тако Мара редом, све девојке изређа, а Ранко ни речи.

— Ја све набројих... више нема у селу, — каже Мара најзад.

— Има још, — рече Ранко.

Мара се замисли.

— Неје ваљда Јелку, — једва Мара прошапутала.

Она неје чисто ни казала, а Ранко се издиже и пође на ниже. Мучно му, да остане поред ње, — сазнала му мајка, а зна како је њој то. Мара се чисто престравила, нешто је на мах кидиса, па јој стадоше мисли, а упрла очи за Ранком... Ранка нестане у шљивику, а Мара још гледа за њим.

— Мајо! — викну Јован.

Као да пред њу камен паде, тако се трже од његова гласа, па јој ударише сузе; а из душе јој чисто излазе речи: »Митре, Митре!« ...

Од тад им се окрете у кући другојаче; неје да су посрнули у имању, у томе су као и пре, али Мара неје више као пре разговорна ни онако весела; све као да нешто страхује. Па јој се то и познало, и нако је остарела, а то јој чисто удвоји боре. Ослабе, мислиш сваки ће час пасти; па рад тога и остали мало устукосе — сви знају, шта мисли Ранко — у кући је, не би се могло ни скрити, па им што дан даље, изгледа све црњи. Сви мисле, не ће добро бити.

Тако за дуго, кроз цело лето. Стиже и Илијин дан. На пољу опекала звезда, да је горе по у казану... мртвило на сокаку, нигде живе душе да се јави. Све тражи хладовину. Нешто се по води ухватило, као да је неко пепео по њој просуо, а млака као да је варена.

Мара села са својима у вајат, а закрили

прозоре, па она хладовина пирка, чисто снажи. Ја л' од оне врућине на пољу, ја л' што је њима унутра угодно — нико не говори. Свуда тишина, као да је глуво доба.

Тек у неке рече Мара:

— Има л' воде у валову?

— Има, — рече Јован.

— Иди промени, Јоле, да не скапље живина.

Па опет сви ућутали. Мара се загледала све на једно место, а по очима види се, гледе шта је некад било, па се трже, уздахну и више прошапутала по што рече:

— У идућу недељу биће осам година, како Митар умре.

Сви је погледаше.

— А чини ми се к'о јуче... да је нешто он жив — какав је био... не би као сад, — а суза јој се скотрља.

— Немô, најо, тако, — рече Боса, а и њој већ играју усне за плач.

— Е, ћерко!... Шта ће се друго, толико је човеку што га и помињу, а вредан је био тога, — каже Мара.

Свима покојни бабо на очима, колико га памте Мара као да опет нешто премишља.

— Синко, — окрете се Ранку, — од оно онда ми не помињасмо за Јелку... неје ми било могуће о том говорити... а ја — знаш, мајка сам ти, добра ти желим — мани се ње. Онај је Аврам хтео да учини с нама, што не би нико... неће је хтети теби дати, па... знаш и да да... нећете бити срећни. — Наљутићеш се некад па јој рећи: твој отац дође моме главе, а ту се кућа не кући; — не велим ја баш, да ће то бити. Човек си, може бити, лако је тако рећи, кад се има рећи... Да је и Митар жив, не би ти другче рек'о, знаш, да је у болести увек с муком о Авраму говорио, а да му с његовом ћерком дођеш на гроб — као и да носи дошао. Неће му она хтети никад од срца запалити свећу. Јес, не изгледа така, ама крв је крв, па да се с њом кавцим, а мож' и да не буде то. Промисли све лепо, синко!

Ранко оборио главу, свака га реч дира у живац, а осећа да свака реч има места. Па да некад зажали, да неје имао кога да му то каже, грешио би. Свему би био сам крив.

— И нећу је. — једва што рече.

— Немô ни тако да са срцем раскидаш... лепо смисли, види преко људи, како и Аврам мисли; па ако се он и мало натезе... одби се ти — знам ја да он не ће хтет', а опет

мож' да се и он променуо... Гледај ти, —
www.izab.sebe радиш.

— Тако ћу, — вели Ранко.

— Знаш, што смо ми имали с Аврамом,
наше је... ви, деца, као комшије, не треба
тако, биће у њега ког доброг, моћи ћете лепо
живети. Па да се и ородите. Тек се за вас бо-

јим. Митар ми је на души, знаш како је с
њим било.

— Хоћу све тако, најо, — опет Ранко.

— Немам, децо, да вам друго речем, но бу-
дите као што вам бабо био!

Сви ћуте. Свака им се реч Марина у срце
реже, а она као божи светац. (Свршиће се.)

СЕОСКИ ЧАКАНАЦ.

Е П О С У Ч Е Т И Р П Е С М Е.

(ПЕТЕФИ.)

ТРЕЋА ПЕСМА.

Ој публично драга и добросрдчна,
Особито цуре ви прекрасне моје,
Што вас толко љубим — али које мене
Баш слабо вермате!
Кад вас молим лепо, к'о што ја већ знадем,
Јел' те да се на ме нећете расрдит',
Што ћу вашу пажњу скренути за часак
Од господар-певца мекосрдчнога
И од игре бујне
Па ћу је обратит' тамо светој цркви,
Где се баш сад сужник духа налазачког
По ужету спушта од великог звона,
Као што се спушта паук по свом концу
Из прашног буцака моје собе мале.
Ено га сиђе — ни ђавола му!
Ужету, до душе, прохтело се било
Да у место плате задржи му кожу
Жуљевитог длана.
Али верна кожа обрецну е' осорно:
„Ја ту богме не ћу остати никако.
Ил већ ако друкче баш не може бити
Нек остану са мном и браћа ми драга:
И месо и кости.“
Тим је реч'ма кожа укротила уже.
Така љубав братска срца му се косну
Пак за то одуста од захтева свога.

Већ се сутон хват'о.

На заходу сунце црвенило се,
К'о зрела паприка ил црвени восак.
Ох, румено сунце,
Заш' си румено?
Је л стид ил гнев то,
Што ти златне зраке
Бакарише тако,
Баш као вино носове људске?
Није то од стида, нити је од гнева
Ама ни близу, —
Само ја један знам узрока тому,

Ја, који разумем и кој' сам посвећен
У све, што 'но кажу, надземаљске ствари.
Ништ' друго није, већ знамење неко,
Опасност грдно што нам предсказује,
Што ће још данас свемир оборит',
Као што месар обара вола
Секиром, кад га међ рогове згоди.
И не само сунце да ј' знамење било
Несрећи блиској,
Сва природа пође другим колосеком.
Два зељова, што су од вајкада били
Узор пријатељства,
Сад се сташе бесно клати и уједат',
Да би око чега, већ ни око чега;
Око неког јадног овчијег бурага,
Што га нашли тамо испред касапнице.
Још би моја лира сто примера таких
Набројити знала,
Што од реда беху несрећна знамења,
Ал нек буде доста најзнатније рећи:
Женица певца мекосрдчнога
Од јутрос више окусила није
Нег сатљик ракије.

Тако је стој'о свет,
Када је сужник светога храма
Пустио уже спасенија свога
И овако рек'о:
„Само кад сам доле. Боже помози!
А сад хајде брже срамежљивој Соси.
Ох, дражесна Сосо,
Ти ми навек узе срце под аренду!
Ох, је л да ме чекаш и жељно изгледаш,
К'о год што ја чекам часног оца попу,
Да исплати конту,
Зарад које залуд већ тол'ко недеља
Прага му обијам.
Нећеш ме дуго чекати, Сосо,
Љубав ће силна мамуза ми бити.

Појурићу к теби, к'о прасе на валов,
Кад га газдарица кукурузом пуни.“

Још ни не заврши беседе песничке,
Ал појури право срамежљивој Соси
К'о прасе на валов,
Кад га газдарица кукурузом пуни.
Кад узицу лати од резе на врати'
Од Сосине крчме,
Силно му се било срце разиграло,
Топио се срећан од самих милина;
Кад отвори врата и у крчму уђе,
Играње је било још у пуном јеку,
Тако да га нико ни спазио није
Осим јединога господара Крпе,
Кој' га здравит' оде радосним поздравом:
„Ој кума-Главашу, добар дан да бог да!
(Јер то Главаш беше с мисли и с персоном)
Добар дан да бог да! А од куда тако,
Па камо си наг'о? Та стани, полако!“

То су биле речи
Господара Крпе,
Пријатеља мира.
Али му Главаш замашне шаке
Чаканац сеоски, к'о што га зову,
Не одврати на то: „Бог ти добро дао!“
Не рече му ништа,
Јер није ни чуо речи госпар-Крпе.
А од куд да чује, — како ће их чути?
Он је само вид'о.
Ох, што беше окат у томе тренутку,
Што се није откуд бар родио сленац
Ил у онште што се и родити мор'о!
Ох, то беше грозно, ужасно позорје,
Рођеним очима гледати је мор'о
Мекосрдног певца, где пред Сосом клечи,
Пред ногама њеним од педес' пет лета.
Тај га призор текну посред срца жива.
Тако му је било, као канда му је
Сто тридес' хиљада пакленијех брица
Срце испарало.
Мозак му запали сумпорача гнева
Па као мачка миша кад вреба,
Нечујним кроком, пламеним оком
Пришуња с' полако и стаде за леђа
Господар-певцу,
Који је чувству, што му је тајно
Морило срце као морија,
Баш у тај мах 'вако израза дав'о:
„Срамежљива Сосо,
Ох, ти круно дивна целог женског рода
И руковатељко ракије и вина!
Има л у твом срцу за ме опроштаја,

Ако се усудим да садржај душе
Пред тебе истресем?
Ал најпосле мени са свим је свеједно,
Било опроштаја или га не било.
Јер казати морам, што ми срце тишти,
Јест, казаћу ти.
И то не каквим китњастим реч'ма
Већ простим гласом чистог осећаја:
У прквици мојих груди
Љубави ми најчистије
Од вечности саме јоште
Са по рифа дужа свећа
Освештаним пламом гори.
Ох, за тебе гори,
Срамежљива Сосо!
Пак ако ми с твоје стране
Са љубављу не одвратиш,
Утрнуће свећа,
А с њом ће утрнут'
И мој живот, Сосо!
Ево ја овде пресуду чекам,
Нек зборе твоја невина уста.
Ал само брзо, одмах нек зборе:
Да л ће ми наде зелени венац
Уресит' чело,
Или ће зар, ох, буца очајања
Утући ме тужна?“
— „Ја ћу те утући,
Ја сам очајање!“
Рече, не, — загрми громовитим гласом
Главаш замашне шаке.
Замашном шаком огрлицу шчена
Мекосрдног певца,
Диге га у вис, да му ни табан
Земљу не додирну,
После га спусти тако, да му и нос
Земљу додирну.
„Ја ћу те утући“, настави даље
Главаш замашне шаке,
„Смрвићу ти кости, као што мрви
Воденични камен шенична зрна.
Како си смео . . . Ал прво ћу тебе
На одговор, Сосо!
Реци ми, да ли копрена црна
Неверности клете
Ил поњава бела невиности чисте
Покрива ти душу?
Ох, збори, Сосо, збори, не ћути.“
А Соса на то не рече ништа,
Тек из очију морастих њених,
Пуних израза,
Ове је речи Главаш просриц'о:
„О мој Главашу, замашне шаке,

Што те сви зову „Сеоским чаканцем“,
 Ти, што на славину удараш буре
 Срдашца мога,
 Зар јоште сумњаш?
 Невина сам, да,
 Као . . . не знам шта“.

Схватио је смис'о тих немих речи
 Укротилац певца мекоsrдaчнoгa,
 Погледа је нежно и уздахну силно:
 „Душо моје душе, опрости ми јадном,
 Што 'но се усудих за часак посумњат'
 У челични ланац верности ми твоје.
 А сад, ох певче, амо на средy,
 Да тебе мало на миндрос узмем.
 Spreмај се дакле, да казну примиш,
 — Страшна ће бити,
 Као и злочин твој што је страшан.
 На примеру твоме нека се потомство
 Научи памети; нек зна, како прође,
 Када ко невиност чисту заваравa
 И кад кукољ баца у шеницу чисту,
 Кад раставља срца, што с' искрено љубе“.

Кад се Главашу смирио језик,
 Радит' му стале две снажне руке.
 Општинског певца тако је треск'о
 И тако силно о земљу луп'о,
 Да се крчма тресла.
 А општински певац дерати се стаде
 И то из све снаге
 Већма него кад је за литијом иш'о
 Или сахрањив'о.

На ту се дреку узбуну друштво.
 На један мах се прекиде танац,
 Разроки егедуш, ћорави тамбураш
 И шантави бегеш занемеше чудом,
 Престадоше мамит' свак' из своје свирке
 Умионе звуке.

Сва се крчма стекла там' око Главаша,
 Где је дав'о пример потоњем потомству,
 Шта бива, невиност кад ко заваравa
 И кад кукољ баца у шеницу чисту,
 Кад раставља срца, што с' искрено љубе.

Општински певац мекоsrдaчни
 У дерању своме 'вако би по каткад
 Припад'о Главашу молећивим реч'ма:
 „Та престани мало, ако бога знадеш,
 Да ти речем једну јединиту речу,
 Па ме онда уби, ако ти се свиди
 (Ил још боље, реци: устани, па иди).“
 Главаш замашне шаке
 Већ је посуст'о
 Примера дајући потоњем потомству,
 Па за то ове протеча речи:

„Реците само, господар-певче,
 Оперите се,
 Ја у свако доба слушам мудре речи;
 Избавите се.“

Општински певац мекогa срца
 'Вако се прао на земљи лежећи:
 „Крив сам у једну руку
 — Не ћу да тајим —
 Јер сам завол'о љубављу жарком
 Срамежљиву Сосу.
 Ал шта сам мог'о?
 Ох, љубав није такова стварка,
 Пред ком би срце затворит' мог'о.
 Ох, љубав ти је вилинска тица,
 Што не треба врата да у срце лети,
 К'о што ћеш сигурно ти то разумети.
 Ал ја бих ту љубав
 Притај'о на веки,
 Одн'о бих је собом и у вечни живот,
 Где ваљда и нема никаква живота,
 Да Клатновић моју љубав не примети.
 Он распали ватру у моме срдашцу.
 Сад за што и кро'што, то ти не знам касти.
 Он је био, што је данас по вечерњу,
 Кад си ти у столу мало позадрем'о
 А после се санку у наручја пред'о,
 Мене наговар'о и светов'о 'вако:
 Да те оставимо спавати у цркви,
 И још више да и врата забравимо;
 Па тако ћу моћи без икаква страха
 Изјавити љубав срамежљивој Соси,
 А ја, шта ћу јадан, послушах звонара.“
 Е такe речи, пуне покајања
 Прозбори певац сред очајања.
 К'о што се окрене бакарни пет'о
 На калвинској цркви,
 Кад задуже ветар са противне стране,
 Тако и душа храброг Главаша
 Са свим други правац и обрт узе,
 Када зачу речи мекоsrдног певца
 „Шта ти велиш на то? Клатновићу, збори!“
 То му беху речи,
 Које није са свим учтиво исказ'о.
 „Оправдај се, ил ћу
 Тако те ћушит'
 Да ћеш оглувит'!“
 Приђе ближе тај звонар подмукли,
 Клатновићу, јунак од мегдана,
 Оштро гледа у очи Главашу,
 Оштро гледа, оштро проговара:
 „Правдати се и хоћу и могу,
 Ал не што се бојим твоје претње.
 Боље треба гаће да подвезе,

Који мисли мене застрашити.
 Јеси л чуо, јеси л ме разум'о?
 Све истина, што је певац каз'о,
 Певац, кој' је једна кукавица,
 Што се на ме, звекан, изговара.
 Јест, ја сам га на то наговар'о,
 Да отргне из руку ти Сосу,
 Јер те мрзим, чудовиште једно,
 Горе него кукурузне жгањце.“
 „Таколи је дакле?“
 „Тако, да како.
 Или ваљда мислиш, да те волим
 Ваљда због те кереће ти њушке.““
 „Како рече?“
 „Због кереће њушке““
 „Моје њушке, и то још кереће?“
 „То сам каз'о и још једном кажем.
 Још се туна пеки ковач градиш,
 А овамо код каквога Циге
 Научио нешто крпарити.““
 „Шта, зар си дрзн'о, несрећни сине,
 И занат ми ружит?
 О где ти само црквеног миша
 Како се от'о!
 Ал' почекај мало, сад ћу ти покасти
 Како коват' знадем.“
 И руке своје тепским буздованом
 Клатновића доби право по носу,
 Да га крвца обли.
 На то се опет звонар размацари
 И вешто шорну шубару с главе
 Главашу замашне шаке
 Па га дохвати за дуги перчин
 Те тако силно поче да вуче,
 Као за уже великог звона.

Ово ужасно, грозно позорје
 У живац дирну срамежљиву Сосу,
 — Забатрга се те у несвест паде.
 Господар Крпа, пријатељ мира,
 Прискочи брже па је подиже
 И положи нежно на душеке меке.
 Оба мрла, бледа лежала је тако
 Као дивља гуска, коју згоди тане,
 Што 'но падне на сред баре устојане.

Но све ово, што вам до сад приповеда',
 Све то није ништа — сад долази беда.
 Кад се приближи Коњевићу Паја,

Што попине коње онако тимари,
 Да им на далеко не ћеш наћи пара:
 Видео је Паја, да Главашу прети
 Велика опасност, па за то му приђе,
 Понуди се, да га за ортака прими.
 Њега су то јест везе пријатељства
 Везивале чврсто за храброг Главаша,
 Код њега је Паја некад био шегра,
 Учити се поч'о ковачком занату
 И то пуне неке две недеље дана,
 Али је случајно учинио сугреб
 — Није онда им'о воље за ковача —
 Боље му се свид'ло тимарити коње
 Него их поткиват'.
 Крај свег тог Главаша врло је поштив'о
 И сад му је јоште „госп'ар мајстор“ био.
 „Господар мајсторе,“
 Продера се витез Коњевићу Паја,
 „Не бојте се ништа, ев' и ја сам туна,
 Клатновић ће *мени* давати рачуна.“
 И поскочи брзо на ноге лагане,
 За часак се створи звонару на леђих,
 Па га осу кишом силних буботака.
 Тај терет није поднети прег'о
 Клатновић звонар, већ је подлет'о,
 Сурв'о се доле. ал с њим и Главаш
 Замашне шаке земљу целива.
 Јер му је перчин био у руци
 Врашког звонара, врашки га шчеп'о.
 Пад им је врло величанствен био.
 Тако се котрља камење са стене
 Са врх стародревних опалих градића
 У поноре доле.
 У распру се њину помешало више
 Ватрених момака, жељних бојне славе.
 На две се убојне разделили стране
 Па је било туче, пуцале су главе,
 Лопила је крвца из ране кржаве,
 Батина је било као плахе кише
 А ко зна, можда је било још и више.

Девојане младе лепо се извукле,
 Из љуте су битке повукле се мудро.
 И сунчани зрачак тако се повлачи
 Када 'но се ведро небо наоблачи.
 А за цурама се ишуња нечујно
 И господар Крпа, тај пријатељ мира,
 Ко ме је начело, да никог не дира.

WWW.UNILIB.RS
 У
 Н
 И
 В
 Е
 Р
 З
 И
 Т
 Е
 Т
 С
 К
 А
 Б
 И
 Б
 Л
 И
 О
 Т
 Е
 К
 А

ПОСЕТА У ДОБРИ ЧАС.

НОВЕЛА МАТИЛДЕ СЕРАО.

Ога дана изгледао је Гвидо врло срећан; чело му ведро, а блажен му се осмејак титрао на уснама, ход му био брз и одважан.

Враћао се с политичког банкета — у овој прилици реч *ручак* и сувише је проста — на којем је бирачима потанко развио свој програм. Аплауз је био буран; добра јела, Champagne, и кандидатов програм били су од необична утиска. У вече пак намеравао је Гвидо отићи на игранку, где ће се састати с округном бароницом Стефанијом, коју ево месец дана како никако не може да умилостиви. Ко зна, ваљда ће вечерас, за време валцера или при бифету, бити срећнији? Бог је велик! Свршивши дакле своје јавне послове, уђе Гвидо у собу да одспава један сахат, као што је радио и Наполеон велики у очи битке. Али Јосиф, стари и вредни слуга, каквих је данас тешко наћи, с највећим поштовањем изађе пред свога господара; видило се, да има нешто да му саопшти.

— Но? — запита Гвидо, који се већ присетио.

— Опростите, господине... хтедох рећи...

— Само немој развличити —

— Сећате ли се, господине, који је данас дан?

— Не сећам се, Јосифе, не.

— Данас је ваш дан...

— Гле! — рече Гвидо и скочи, а чело му се набори.

— Једном... за нечије време... на овај је дан било свуда пуно цвећа...

— ... Да; сада више нема! — примети Гвидо с тихим неким болом.

— Има, има — рече стари слуга и открије велику киту цвећа, која беше покривена на једној столици.

— Од кога је... запита Гвидо, али погледавши благо и насмешено лице старога слуге, одмах се сети, од кога је.

— Од тебе, Јосифе?

— Господине, ви ћете опростити...

— Не, ја ти немам шта опростити. Ја ти захваљујем: ти ме обрадова овим цвећем.

И кандидата среза Рокаканучије и срца баронице Стефаније растужи помисао, да се само његов слуга сетио, да му на његов дан донесе цвећа. Али туга не потраја дуго, јер је Гвидо на првом месту био духовит човек. Ко пак спада у тај поштовани и ограничени број људи, може се по некада и растужити, али под погодбом, да нико не опазе и да одмах буде готов насмејати се.

— Ја ћу сада мало да се одморим — рече Гвидо — а ти ћеш ме пробудити у седам и по.

— Боље би било, да и не легнете, господине.

— Зашто Јосифе!

— С тога, што је јутрос, кад је код куће био само Ђироламо, долазила једна госпођа. Кад је чула, да ви нисте код куће, рекла је: „Добро, кад се врати, кажите му, да ћу поново доћи вечерас у шест сахата, нека ме свакако чека, јер имам нешто врло важно да му саопштим.“ И оде.

— Лепо! А како се зове?

— Не хтеде казати.

— Хм! Чудна посла; сигурно нека тица селица. Јели ти Ђироламо бар казао... каква је изгледала?

— Јесте: млада, висока, гарава, врло укусно одевена.

— Све лепше иза лепшега. Чисто ме радозналост голица. И ти, Јосифе, мислиш, да ја због ове непознате госпође не спавам?

— Већ је шест сахата. Ако је тачна, нећете имати ни толико времена, да легнете.

— Па добро, принесимо ову жртву непознатој богињи! Дајде ми, Јосифе, новине; прекратићу време читањем. Дакле, гарава и висока — таман тако; Стефанија је опет плавојка — дивота!

Овде ће читалица подићи очи и помислиће, да Гвидо прети својим дон-Хуанством. — Боже сачувај! Не поричем, да Гвидово срце у двадесетој години није било тако пространо, да у њему не би било места и за три на један мах. Али дође једна, која заузео цело срце. Но несрећним случајем цела се срећа срушила као пешчана кула, па затрпала и закопала сваки занос. Пошто се две године дана мучио, да на све заборави, поврати се Гвидо опет свом младићком животу, али је ово била само ватра запаљене сламе.

— Господине, господине — улазећи рече Јосиф, сав збуњен.

— Је ли дошла?

— Чека вас у салону.

— Познајеш ли је?

— Не, не... не познајем је — промуца слуга.

Господин већ беше на вратима салона, ту се часом заустави те стане посматрати непознату жену. Она је стајала тик до стола и прелиставала албум; вратима беше окренула леђа тако, да се видела само висока и дражесна слика, која на себи имађаше скупоцену прну хаљину, пуну чипака.

— Госпођо... — поче Гвидо улазећи.

Она се брзо окрете. Гвидо се трже, али да би прикрио своје изненађење, које му се на лицу читало, дубоко се поклонити.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— Да вас нисам узнемирила? — запита она седајући сасвим слободно, пошто је пре тога на поздрав одговорила.

— Ни најмање. На вашем сам расположењу.

— Горе по вас, ако ово буде само комплименат; готова сам користити се.

— Дакле нешто опасно по мене — настави Гвидо смешећи се. — Изволите рећи, шта је.

Госпођа (поверљиво ћемо казати, звала се Ема) лагано прође руком преко свога муфа; изгледало је да је сигурна у своје плану, па само бира лепше и звучније речи. Гвидо се забављао гледајући је: баш је она, вечито лепа, а сада је тако бајна, као кад је први пут видио; сад му је управо изгледала савршенија и потпунија. Њене лепе прте сада су јасније, сталније; њена мрко-бледа боја сад се измењала са неким благим првенилом; њене очи, које пре беху само живакне, сада су пуне израза — ова је жена проживила, али је и претрпила.

— Јесте ли кад год играли комедију? — запита напослетку она.

— Ја је вечито играм!

— Добро; видим, да нисам погодила питање. Дакле и сутра ћете је играти, само треба да вам напоменем, да је ваша улога врло озбиљна и да је врло тешко одиграти је.

— Све зависи од других глумаца и од публике.

— И ја ћу бити у вашем друштву.

— Позната ми је ваша способност.

— У претварању?

— У приказивању. Хоће ли то бити збиља?

— Хоће, али без моралисања. Морал се налази у самој сврси, због које се даје представа. Тиче се једне добротворне цели.

— Коју ви потпомажете, — рече Гвидо с лично ироније.

— Хтедесте рећи . . .

— Да сте врло милостиви, и да ја још ништа не разумем.

— Разумећете. Кажите ми . . . дописујете ли још с мојим оцем?

— Редовно; али биће ваљда две недеље, како од њега не добих гласа.

— Међутим, мени је јуче писао. Јавља ми, да је здрав, и да ће сутра стићи у Милан влаком, који долази у десет и двадесет.

Овога пута Гвиду баш није било до тога, да прикрије своје изненађење.

— Сутра?!

— Баш сутра.

— Зар ваш отац, који никуда не иде?

— Иде у Напуљ и скренуће мало, да види . . .

— Своју кћер . . .

— И свога сина, вели он.

— И тако се ево налазимо у пријатној незгоди — рече Ема, пруживши своју ногу на сомотску шамлицу.

— И ви то називате *пријатним*?

— Нисам навикнута да употребљавам строге изразе, али овоме треба наћи излаза.

— Ја га не видим.

— И ви сте ми некакав политичар и некакав човек пун духа?! Нашто вам онда сва та ваша увијања, све те доскочице и ваше лене . . . дипломатске фразе?

— Ако ви тако и даље будете говорили, ја ћу се још мање чему довити.

— Е! довила сам се ја.

— Знао сам.

— Врло сте љубазни и у самим вашим мислима.

— Желио бих, да такав будем у свему према вама.

— Видићемо. Дакле рекох вам, да сам нашла стазу. Ево је: Ја ни по коју цену нећу, да мој отац дозна истину.

— Жалосну истину.

— Тај је придев могао изостати. Оца би то растужило, и мени би била врло тешка његова туга, а није ни право, да родитељи испаштају грехе своје деце. Мојом и вашом бригом, нешто удаљеношћу, нешто опет што се ни с ким у Милану не познаје, до данас беше поштеђен од тога бола. Али сутра, цела ова лепа зграда, која се подизала на милостивим обманама, може се срушити, и сам Бог зна, какве би последице настати могле. Ово треба ма како спречити; ви ћете ми у овоме помоћи. Нека нас он сутра затече, као што нас је и оставио; нека му ниједна реч, ниједно дело не открије право стање ствари. Ево шта нам треба радити.

— Све је ово она изговорила озбиљним и смелим гласом, а и Гвидо је врло озбиљно слушао. Ипак не одговори одмах. Премисљао је.

Ема се узнемири.

— То је, као што видите, комедија — прихвати она. — Комедија за добротворну цел, а неће нас скупо стати.

— Што се мене тиче, готов сам. Али, не бојите ли се, да нас штогод не ода?

— На пример?

— Слуге . . .

— За сутра ћете отпустити новог слугу, кога сам јутрос затекла. С Јосифом ћу се споразумети.

— Врло добро; али ако ми дође какав досадан пријатељ?

— Сутра нећете никога примати.

— Али ваљаће вашег оца причекати на станици,

на испратити га. Шта ће рећи свет, кад нас види заједно?

— Свет нас неће ни видети; узећемо затворена кола и јурићемо.

— Ваш ће се отац овде задржати цео дан; па колико је год добар и најиван, мислите ли ви, да се неће сетити, да се налази код човека без жене?

— Наредићу, да ми још вечерас донесу мој сто за радњу, моје књиге и моје ноте. Све ће се удесити.

— Само...

— Да нисте штогод по собама изменили?

— Нисам ништа, — одговори Гвидо доста споро.

— Ваша је соба онаква иста, како је и остависте.

— Да то није из сентименталности?

— Варате се... из поштовања.

— Хвала; имате ли још штогод да приметите?

— Немам. Само не знам, да ли ћемо моћи преварити честитог господина Ђорђијанија.

— Представљајући срећан пар, јел те? Сетићемо се минулих дана, будалаштина прве године брачног живота — рече Ема са сарказмом.

— Ја сам их био и заборавио, одговори брзо муж.

Погледаше се очи у очи као оно мегданције, кад им се очи сусретну после првог нападаја.

— Ја сам заиста и сувише себична, што од вас захтевам, да се жртвујете цео дан. Да немате сутра каква посла?

— Немам, а и да имам, све бих оставио.

— Још вам једном хвала! У осталом ви сте вечерас сасвим слободни; мени не треба друштво.

— Како? Друштво?...

— Па да, ја ћу вечерас овде остати, треба, као што вам већ напоменух, да сачекам своје ствари.

Ја ћу све наместити и испремештати, како би изгледало да је то вечито овде било. Али нећу да вам даље досађујем. Отидите и дођите, кад вам буде воља. До сутра до десет сахата у потпуном сте смислу речи независан грађанин.

— И заиста, требало би да одем на игранку, али ако желите, ја ћу остати.

— А зашто? Та ми смо и тако цео разговор свршили.

— Право велите. У осталом, молим вас, дозволите ми, да одем да се пресвучем.

Ема се поклони, а Гвидо изађе као човек, који нема никакве бриге, а који је пун духа. Али се у његовој души створио неки каламбур. Догађај беше заиста необичан и он мишљаше о њему; мисли га толико беху занеле, да је на игранци био до зла бога расејан. Бароница Стефанија неколико га пута погледала својим пламеним очима, али он беше тако необзиран, да то није ни опазио, а за време четворке оде, не рекавши ником ни збогом.

Кад дође кући, нађе се у необичном чуду. Велики салон, који је дуго био затворен, беше проветрен; у спаваћој су соби биле запаљене велике лампе; ормани широм отворени; осећао се пријатан мирис љубичице. У малом салону отворен гласовир а на њему разбацане ноте; вазне пуне свежег цвећа; намештај испремештан, а Ема у својој кућној халбини скида с етажера слику неку.

Беше ли то сан? Ема код куће; чека на њега... то јест избрисане су три године њеног одсуства; избрисан је онај кобни дан развода... сањарије!

— Дobar вече — рече Гвидо и прође.

— Дobar вече — одговори она и не окренувши се.

(Наставиће се.)

ПАВЛЕ ОРСАГ-ХВЈЕЗДОСЛАВ

СЛОВАЧКИ ПЕСНИК.

ПИШЕ Д. Б. ДОБРОСЛАВ.

Посмотримо ли велики напредак словачке књижевности у једној од главних јој струка, у песничству, па уз то и висину душевне самосталности, до које се уздигао народни живот у Словака из оне душевне учмалости и крајњег пропадања, што нам показују сви производи од пре десетак година, доћи ћемо до уверења, да је до тога могао тај народ доћи само са урођене животне снаге, унутрашње самосталности, душевне слободе и многостручне способности својих дарова. Утицали нису на то ни нарочити успешни упливи општега културног стања у самоме народу, нити погоднији обрт у спољашњој му судби, као што је потиштено политичко стање, нити пак боља увиђавност и наци-

јонална свест у ширим слојевима народним, да му душевну радњу одведе са рђавог пута и доведе до правога сазнавања идеално-лепога, уметничкога и књижевно-савршенога.

Шта више опажамо, да нове и нове сметње стоје на путу свима племенитим тежњама народним, сметње, које сваки слободнији национални покрет у клици већ тамане, да се појединац мало а целина никако не може литерарно да огледа, тако, да скоро изгледа, да ће и оно, што се као ваљано и честито сазнало, прогутати прождрљива заборавност.

Ипак се не може порећи неки отпор књижевне тежње, коју је произвела промена у политичком стању ствари, а мало по мало према старом шлендри-

јану све одлучнији положај заузимала и књижевно-
сти сигурнији основ успешна развитка дала тим,
што је књижевничком делању створила подстрек по
важини и обиму а песничком стварању дала пуноћу
и бујност, која му приличи. Из тих су тежња про-
изашла сва она естетичка убеђења, која су истина
ређе, али тим одлучније избијала у расправама, мак-
симама или скицама више њих, а најодлучније у Ва-
јансковим, те благодетно утицала на свако поље
књижевности. Тој опозицији, која се пред очима свију
па ипак без икаква отпора произвела, највећма служи
на дику то, што је са великом бистроћом схватила
необходност, да се књижевност дигне на новим основима а
уз то да се маха даде и подстреку већ достигнутог
позитивног знања и умења у образованог света, само
што по њиховој намери није књижевнисање смело
бити сиграчка, нити је ваљало попримати све од
осталих развијенијих литература те натурити сло-
вачком народном духу, него се морало развити према
словачкој народности а уз свестрано оплођавање. Ге-
нијалним се једним дохватом, који не сведочи толико
полет те епохе уопште, него шта више увиђавност
појединаца, увидило, да се за Словаштво крај сил-
них ранијих творевина у народном духу а крај ни-
какве историјске традиције материја за развијање
особена душевна живота уз наслањање на суплене
народе у особеном народном духу крије.

Тесна и неразлучна свеза творачке снаге и ми-
слилачке увиђавности ваљало је да прокрчи и углача
пута на свим пољима, па ако се тај пут једаред сазна
као прави пут, те се по њему пође, да се може знати,
да ће песници, ако озбиљно стану у службу узори-
тој музи, свој узвишени позив и извршити и извоје-
вати себи признање образованог света. Тим се обе-
лежава почетак нове књижевне ере. Са истом кртошћу
начела, оштрим омеђивањем и разлучивањем, које је
Влчек у анализи словачких песничких производа раз-
вио, хвата се за руку естетичка укуеност Вајан-
скова. Уз то још долази и сучувствена душа, пого-
ђени такт већине словачких писаца, којим су лепоте
са најбољих узора умели да сниме. Те тежње, које
према незнатној продукцији малене једне књижевно-
сти доста велику множину смишљених рефлексија о
песништву, о његовом задатку и техници садрже —
а уз њу се придружило и много важно откривење и
оригинално разматрање уметности, — могле су и мо-
рале одлучно утицати на садржај, дух и на цео пра-
вац лепе књижевности те допринети, да се унутраш-
ња њена вредност дигне.

Дуго још пре но што је млађани Влчек с кри-

тичким увиђењем и са нормама вешто изведеним из
вечитих закона о лепом, метнуо мерило на тежње
појединих словачких песника, које су често грани-
чиле на манитост, те претом показао болесну пре-
затегнутост душевне снаге, која је претила да ће
многа у практичном животу довести до тога, да
се неће знати наћи, избила је у бујној клици пре-
малећа у зачетку, што је на жалост мало трајало,
на прилику дивљег издапка Хвјездослављева пес-
ничка душа, која у својим почетцима чини утисак
природне и наравне снаге, која и без изричне на-
мере утиче. Као песник занесен чаровним миоми-
ром и загрејан унутрашњом топлотом — а тим је
природа непосредно га одарила — без упливисања
савршених уметничких облика, низао је он мисао на
мисао а није био у стању богаштину им савладати
и у уметничком их облику удесити. То уметничко
извађање било је у њега још јадно; тих шипарачких
данâ доказао је више пута нему несвест, услед које
није могао свој патос разбистрити, заронити у ду-
бине душе, њихово биће дознати и изрећи. Отуда
нејасност, силни елиптични изрази, лабавост синтак-
тичних конструкцијâ и немоћ, да природи тамо, где
она умукне, даде јасна израза; све мане, којих има
тма божја у његовим првенцима. Па и ако је кри-
тика с правом онако прешла на дневни ред преко пр-
венаца његова духа, које је под псевдонимом Јосиф
Збрански управио на љубимца-песника Гранске до-
лине (rohronský sprevec), на Андрију Сладковића,
не може му се за младе године одрећи јачина ка-
рактера, морална воља, етични патос, па и кад чо-
век у обзир узме само књижевну му радњу, а то га
је све сачувало, те се у пребујној снази није сатрео,
него шта више и у околностима, које се не могу
узети, да су повољне духу, што напред тежи, у ду-
бокој тишини ступио на оно земљиште чисте, узви-
шене врлине, коју људи зову идеалном, те тако по-
стао јасан, чврст и јак, да је са висине рођене своје
душевне племенитости могао свет посматрати и при-
казујући га пресуђивати. Крај важнијих му радова,
које је саопштио у алманаху „Napred“, ваља истаћи
велику његову фантастично-алегоријску композицију
„Облаку“, која додуше подсећа на туђинске узоре,
али са дивном дикцијом, са смелим и узоритим ми-
слима и разузданом фантазијом мораде пробудити
наду, којој Влчек у својој литератури права израза
даје: Хвјездослав, чим само буде постигао концен-
трацију и јасност мисли, заузео је оно највише место
треће генерације, које је у првој Сладковић а у дру-
гој Кубани заузимао.

(Наставиће се.)

СРПСКИ ЈЕЗИК

У ОКОЛИНИ ПРИЗРЕНСКОЈ, ПЕЊСКОЈ, МОРАВСКОЈ И ДИВАРСКОЈ.

САСТАВИО ЈОВАН ЖИВАНОВИЋ.

(Наставак.)

4. Средски и Сиринички крај с Подгором.

Говор ових крајева чини прелаз из говора Пењскога, Призренскога и Моравскога краја у говор Диварскога краја. Говор, дакле, Средскога и Сириничкога краја удаљује се већма од споменута три говора тим, што се наставци појединих падежа губе, другим речима, што се поједини падежи једначе са номинативом како у једнини, тако и у множини, те тим се и приближује Диварском говору. Да видимо, дакле, особине овога краја.

У дативу синг. у *a*-врсти први је раздео у борби са другим разделом, и овај други раздео подлеже првом, н. п.

- испореди: *Пиширевке* жути дукат, — 173.
 Те отиде *своје старе мајке*, — 255.
 Право иде *своје верне љубе*, — 256.
Верне љубе вако говорио, — 256.
 Па је *своје мајке* беседија, — 258.
 Но ајдемо *наше старе мајке*, — 265.
 Па *снашице* вако говорује, — 273.
 Он ће иде *цркве Грачанице*, — 253.
 Па је *сестре* овако казао, — 274.
 Не гу пише *своје старе мајке*, — 278.
 Већ гу пише *своје верне љубе*, — 278.
 Те гу дава *теј Маркове љубе*, — 279.
 Свекрице своје не кажује, — 279.
 Тиво *љубе* Марко беседија, — 281.
 са: Иво *Муси* све по право каза, — 271.
Пиширевки печен брава, — 172.

У *a*-врсти првога раздела локал сингулара је у борби са локалом, који се изједначио са номинативом сингулара, н. п.

- испореди: Ка' ловимо лова по *иланине*, — 259.
 Па ми шетај по *нове чаршије*, — 279.
 са: Сусрете га у *гора зелена*, — 272.
 Скитајећи по *Шара иланина*, — 260.

Падежи се једначе са номинативом како у једнини тако и у множини, особито у *a*-врсти, али у исто време живе и падежи са својим наставцима, н. п.

- испореди: Он не узе *чаша* од девојке, — 261.
 Већ *девојку* довати за *рука*, — 261.
 Ја ћу *моја ћерка* да му дадем, — 261.
 Огњан Марку *рука* целиваја, — 260.
Књига чита, дробне слузе лије, — 279.
 Оде Марко у *велика цамија*, — 277.

- Држале га за *недеља д'на*, — 271.
 Па изнесе *тај љуга ракија*, — 271.
 Време дошло, Бог ми *душа* тражи, — 278.
 Диже *глава* горе у небеса, — 277.
 Сусрете га у *гора зелена*, — 272.
 Скитајећи по *Шара иланина*, — 260.
 Огњан скрши грађа од *неранца*, — 263.
 са: Ето иде Огњан на *Шарину*, — 263.
 Већ *девојку* довати за *рука*, — 261.

Тako и у плуралу почињу се једначити падежи са номинативом, као што сведоче ови примери:

- Ти увати *наши добри коњи*, — 259.
 Те пречека *своји мили гости*, — 260.

У придева облици из другогa раздела мешају се са облицима првога раздела, н. п.

- Убава са како *вруко* слунце, — 261.

Прономен *тај* има наставак у 3. падежу сингулара женског рода по аналогiji другогa раздела:

- Те гу дава *теј* Маркове љубе, — 272.

Акузатив проп. *ју* гласи *гу*, а плурал *их* гласи *ги*. Стари слов. облици *ити*, *кѣ* гласе *не*, *ве*, као и у Црној Гори:

- Те *гу* дава *теј* Маркове љубе, — 279.
 И сведе *гу* доле у одаје, — 274.
 Па *ве* молим Турце Београци, — 278.
 Чујеш ли *не* Марко Краљевићу, — 280.
 Да *ги* љубиш њино бело лице, — 261.
 Да *ги* води у шарене собе, — 260.

Прономен *вас* (сав) има по правилу датив плурала по првом разделу *свем* према ст. словенском *вѣсѣмѣ*, што се не налази ни у једном крају источнога говора н. п.

- Свем* жетварам *сољ* и леба, — 172.

Треће лице плурала презенса свршује се на *ет*=ст. слов. *атѣ*. Ово је лице у овим крајевима постало по аналогiji треће врсте другогa раздела, н. п.

- испореди: Вино *иџет* два брата рођена, — 264.
 Право *идет* у Палoша града, — 260.
 Они ођет тебе да *викајет*, — 261.
 Обе њему на пут *излазајет*, — 262.
 Нека *једет* и нека се љубет, — 263.
 Тице *иојет* на јелове гране, — 257.
 са: Ја сам чула људе де ми *зборет*, — 271.
 Оне *ођет* тебе да *викајет*, — 261.

Те га *молет* да се од коња скине, — 262.
 Нека једет и нека се *љубет*, — 263.
 Те ми *молет* Марка Краљевића, — 280.
Чудет ми се црни калуђери, — 257.
 И опет појзи калуђери *зборет*, — 258.

У нашим крајевима, као : у Срему, Банату и т. д., говори се треће лице плурала и у трећој врсти другога раздела и четвртој врсти по аналогiji глагола из осталих врста, н. пр. *молу, виду, хвалу, славу*. Напротив пак у Средском и Сириничком крају, као што видимо из споменутих примера, говори се треће лице плурала код свију глагола по аналогiji четврте врсте или треће другога раздела. Лични је наставак овога трећег лица плурала *т* ушао у говор утицајем бугарскога језика, премда споменути облици при свем том још несуд бугарски. Да су бугарски, морали би гласити: *пијџт, идџт, викаџт, једџт, мољт чудџт*.

За футур говори се *ће* са презенсом по начину бугарском :

Ја *ће грчим*, а ти више бегај, — 282.
 Он *ће иде* цркве Раванице, — 253.
 К'д ме питаш, право *ће* ти *кажем*, — 261.
Бе му дадем моја мила ћерка, — 263.

Од глагола бити треће лице плурала презенса свршује се на *а* место на *у* = *жт* ст слов., у данашњем бугарском језику на *џ*, н. п.

Да *са* живе домаћински главе, — 283.
 Убаве *са* како врућо слунце, — 261.
 Они *неса* две добре девојке, — 261.

Према трећем лицу плурала презенса свршује се и *part. praes. act.* на *џи*, дакле по аналогiji треће врсте другога раздела или четврте врсте, н. п.

Да ли ти се врло уморило
Скигајеџи по Шара планина, — 260.
 Остадоше Турци *гледајеџи*, — 282.

Глаголима друге врсте свршује се инфинитивна основа на *а* место на *у* = ст. слов. *ж*, н. пр.

Али гора пуста *увенала*,
Увенала и се осушила, — 253.
 Он *уписна* како љута гуја, — 254.
 Тек к'д *свана* и слунце *ограна*, — 256.

Наставак *part. praes. act.* II. *ја* надвлађује наставак *л* у мушком роду, н. п.

испореди: Много борча Марко *ушпија*, — 255.
 Марко њему: добро ти Бог *даја*, — 256.
 Па је своје мајке *беседија*, — 258.
 Лов *ловија* Краљевићу Марко
 Лов *ловија* у Шара планина, — 259.
 И девојку за себе *венчаја*, — 274.
 са: Верне љубе вако говорио, — 256.
 А Маринко врло ожеднео, — 265.
 И с њу живот добро живовао, — 274.

У *part. praes. act.* II. у плуралу меша се мушки род са женским :

Лепо њега тамо *дочекале*, — 271.
Држале га за недеља д'на, — 271.
 Лов *ловиле* ништа не *уловиле*, — 259.
 Марко и Огњан лова поделиле, — 264.

Да има полувокал и у овим крајевима, види се из споменутих примера.

За углед, како изгледа српски језик у овим крајевима, ево одломка од једне песме :

Фала Богу, фала јединоме !
 Лов *ловија* Краљевићу Марко,
 Лов *ловија* у Шара планина,
 Лов *ловија* за петнаес д'на,
 С себе води сестричић Огњана.
 Лов *ловиле* ништа не *уловиле*.
 Шеснаесто јутро к'д *сванало*,
 Огњан Марку 'вако проговара :
 „О мој ујко Краљевићу Марко !
 Ете има шеснаесет д'на,
 Ка' ловимо лова по планине,
 Мије ујко ништа не *уловисмо* ;
 Па те молим дома да идемо,
 Дивљи звери да не не изедет.“
 Марко њему тиво одговара :
 „Чујеш ли ме сестричић Огњане !
 И ја сам ти дома зажељев.
 Ти увати наши добри коњи,
 Да јашимо дома да идемо.“ И т. д.

(Свршиће се.)

К О В Ч Е Ж И Њ

УЗ НАШУ СЛИКУ.

У 16. броју нашег листа од ове године јавили смо тужни глас, да је богу на истину отишао митроносни песник **Никанор Грујић Срб-Милутин**, а у данашњем броју доносимо лик тога великана, који је својом лепом књижевном радњом задужио српски народ на вечито признање и захвалу. О животу и раду Грујићеву известили смо укратко наше читаоце у 16. броју а сад им саопштавамо то, да је књижевно одељење Матице Српске решило, да у свечаној седници о св. Сави 1888. прослави успомену на заслужног тог књижевника.

У тој ће седници један од чланова књижевног одељења говорити о значају књижевнога рада Грујићева.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

— У прошлом броју нашега листа донели смо један одломак из славнога романа Достојевског „Записници из мртве куће“ и том приликом мислимо да неће бити на одмет споменути што је главније о том достојном брату у тројбратству руске новије појевине, које сачињавају имена: Тургењев,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Достојевски, Толстој. Достојевски се родио три године после Тургењева, дакле 1821. Отац му је био свештеник, а сам је свршио војену индустријску струку, коју је напустио после једва две године службе. Тада се појавио првим својим романом „Бедни људи“,*) о коме се сам Бјељински, „руски Лесинг“, врло повољно изразио, рекавши, да је ту слику Петроградске невоље морао написати човек, који има правог дара и који много обећаје. Новеле његове, што после тога излазише: „Човек од два лица“, „Господар Прохарчин“, „Газдарица“, „Слабо срце“ и т. д. осигурале би му биле угледно место у књижевности, да се не деси нешто, са чега наједаред жигосаше Достојевскога као револуционара, осудише га на робију у једној сибирској тврђави; учинише, те читавих десет година ни гласа није могао дати од себе и поткопаше му здравље за цео век. Окривише га, да је био умешан у „завери Петрашевскога“, у чијем се стану редовно састајало и говорило о политичној и социјалној литератури на западу, али је на дебатама и остајало, нити би се то икада могло кретити именом неке завере. У априлу г. 1849. похватише 33 млада човека, те њих 27-орицу осудише на смрт, али их после помиловаше које на робију, које на службу у војсци. Достојевски доби десет година аратаовања у Сибирији, али му после ублажише, те нешто робије одслуже као прост војник. Вративши се из Сибирије написа роман „Униженне и оскорбленне“, у који као да је све излио, што га је тиштало за доба робовања. Дело то има и књижевне и културне вредности; оно је слика тадашње Русије. Тада постаде и његово славно дело „Записки из мертвог дома“ (под мртвим домом разумева тавнице сибирске), у којем су списани утисци тавница и рудника сибирских на душу песникову. Веле, да нема књиге, на коју је пало више руских суза; а кажу, да је то дело изазвало и реформу сибирских заточења. Сам Лав Толстој рекао је о томе делу: „Нема лепшега дела у читавој модерној литератури“. Последњу, најкраћу главу из тога дела донели смо нашим читаоцима на углед — а ако буде среће, можда нећемо дуго чекати, па ћемо га и читавог моћи угледати у нашој књижевности. Осим поменутих романа „Бѣдне люди“, „Униженне и оскорбленне“ и „Записки из мертвог дома“, знаменита су му још дела: „Идиот“ (у 2 књиге) „Подросток“ (у 3 књиге) „Преступление и наказание“ (у 2 књиге) „Братја Карамазови“ и „Бѣсы“ (у 3 књиге). Но најславније му је дело без сумње „Преступление и наказание“. Оно као да је и дало повода, те се почело говоркати, да би он био већи писац и од самога Тургењева. Француски критичар Sargue вели, да је то један између најбољих романа, што су изишли за последњих педесет година. Његови су романи сви из реда пражмани дубоком, сигурном психологијом; махом су грозни и страшни — а овај последњи особито. Роман би тај могао као студија служити криминалистима и психијатрима. Немци и Французи много преводе данас Достојевскога. Пре две године превели су Немци поменути му роман, променивши му наслов у „Раскољник“ (по имену главног јунака). Роман је тај осем свега поменутога и по обиму велик — и ми уповорјемо наше књижаре издаваче на њ — та ствар би била достојна њихова труда, и знатно би се осетила у нашој књижевности.

— Црепајски учитељ Светозар М. Бајић послао нам је пре неки дан ове своје примедбе и белешке, да их у нашем листу саопшtimo: I. У књизи „Срп. нар. загонетке“, што их је Стојан Новаковић критички трошком задужбине

*) Овај ће роман доскора угледати света у Народној библиотеци браће Јовановића у преводу једнога сарадника нашег листа.

Чупићеве 1877. године издао, на стр. 141. има загонетка: Дванаест браће, једне гаће; и Дванаест епрова у једноме крду леже се, ниједан скраја није. Скупљачи су ову загонетку одгоненули са напљаци и пармаци, а Новаковић вели, да ове ниједне речи нема у Вукову Речнику. Истина је, да у Вука нема речи напљетак, али има напљетак (напљаци, m. die Radfelge, absis, curvatura rotae), а то је једно исто, јер ја сам и. пр. слушао и једно и друго, шта више, говори се и напљотак, али за то све једну те једну ствар означају. Напротив реч пармак и пармак се не налази у Вукову Речнику, а колико јевесна нека ствар, што се тим именом називље. А ево шта значи та реч: пармак, пармаци, код простог народа искључиво значи она четири клина у колима, што држе лотре од доле, да се не смакну, (горе их држе левче). Из овога се види, да скупљачи нису добро одгоненули горњу загонетку са напљаци и пармаци (или као што на другом месту стоји паоци), јер та загонетка значи управ напљатке и спице. А шта су то спице? Спица (die Speiche am Rade) обично има дванаест у точку, и свака поједина, полазећи из главчине, подупири напљатке, који су клиновима, такозваним можданицима састављени у округ и поврх којих је шпна (ferrum, quo rotae vinciuntur) свијена. — II. У Вуковим „Срп. народним пословицама“ другога издања налази се и ова пословица: С није ла вода шушањ, пак начинила олош. А Вук је у свом Речнику речи шушањ и олош овако објаснио: 1.) шушањ, шња, m. das abgefallene Laub, Nadeln, folia quae deciderunt. 2.) олош, m. свакојако ђубре, што вода нанесе. Рекне се пак пословица ова, кад се ко хвали неким сродством, а управо се не зна, како и по чему су род. Пословицу ову биће да је Вук од којег свог скупљача написану добио. Ја сумњам, да ју је овако погрешно чути и објаснити могао. Јер, ако је истина, да олош значи свакојако ђубре, што вода снесе, откуд онда прва половина пословице може гласити: „С није ла вода шушањ (а не олош?)“ Ја мислим да шушањ не значи das abgefallene Laub, folia quae deciderunt, него значи свакојако ђубре (а понајвише опало лишће) што ветар на згодном месту накупи, навеје; а тако исто и олош не значи само свакојако ђубре, што вода снесе, него значи и свакојако ђубре, што водом плови. Горња пословица дакле правилно треба да гласи: С није ла вода олош, пак начинила шушањ; јер реч шушањ стоји место гомила олоша, који је вода испљускала. — III. У Речнику Вука Стеф. Караџића од 1852. има реч падати, падам, v. imperf. 1. fallen, cado. 2.) пада киша, снијег. 3.) пада ми рођак. Реч падати има у српском говору, осим ових значења, што их је Вук забележио, још и више других. Нека ми је дозвољено овде још некоја записати. Ево их: 4. и. пр. овде падају врло лепа шарани, сомови (т. ј. хватају их). 5. кад стоји место стићи, доћи, одсести, и. пр. Цар Мурате у Косово паде, како паде, ситну књигу цице; Пак кљаста, хром, сакати, ћори, и сваке врсте рањеници падах у сваки дан у Средње Махине (С. М. Љубиша). 6.) кад се што одмах потроши, или прода, каже се: Паде као на ватру. 7.) кад се мањи удружи с већим од себе, и поред њега се изгуби, вели пословица: Паде Плива у Врбас, и изгуби свој глас. 8.) иста реч место застидити се, променити се у лицу, или смести се, и. пр. Паде му мраз на образ (нар. посл.). 9.) место слетити, долетити, и. пр. Долећела два врана гаврвана, ни на чије дворе не падоше, већ на кулу Ченгић-Бећир-паше; кад падоше оба загракташе. 10.) место одвистити, и. пр. Риђих, Мојо, до рамена брка, панули му до

малих пушака. 11.) падају муве (тј цркавају). 12.) пасти у кревет; у тешку болест; пасти од велике болести (епилепсије). 13.) Пала мува на међеда (нар. посл.). 14.) Пала му секира у мед (нар. посл.). 15.) Пало му шљеме на тјеме (нар. посл.). 16.) Пало му на ум као лудоме женити се (нар. посл.). 17.) Пада му пут (н. пр. у картама, кад се размештају). 18.) Кад падају Мученици? Мученици падају 9. Марта. И. т. д. — IV. Да ли је боље рећи тумачити, или толковати? Пре свега ваља знати, да је тумачити преокренуто од толковати, а ово је опет постало од туђинске речи Dolmetsch, dolmetshen; напротив толковати јесте коренита српска реч, и постала је из сложених толико-колико. Наши књижевници дакле без оправданог узрока мрве на њу, јер то није, као што многи мисле, славенска, него чисто српска реч. Вук је има у Речнику, а налази се и у нар. песмама, н. пр. Он јој оде санак толковати; Сан толкује Кружићева Јела. И Вук је испрва свуд писао толковати, а не тумачити (в „Срп. нар. песме“ IV. 1833. у предговору, и даље на стр. 8.), али зашто је касније (н. пр. у Речнику 1852. стр. 81.) заменио ту реч са тумачити, не могу никако да се доислим, осим ако то није посао доцнијих сурадника и помагача му.

— Популарна расправа Мите Петровића „Како се негује свилена буба“, што је изашла у 13. св. Коњевихеве библиотеке, врло је повољно оцењена у 9. бр. „Књижевне смотре“. Оцењивач вели, да је писац своју ствар јакo лепо и прегледно разредио а к томе и тако разговетно сав рад око свилене бубе описао и разложио, да га и свако дете разумети може. Уз то је, вели, и језик веома чист, како је то у мало књига. Замера му само неке језичке, као што он зове, туђице, које по нашем мњењу Србину нису толико баш ни „туђице“, јер су већ стекле у говору и књизи потпуно право грађанства. Суд свој о расправи целој своди на то, да та књига спада у сваком погледу међу наше најбоље — он вели: пучке списе, а ми ћемо рећи: — списе за народ.

— Читамо у Сарајевској „Просвјети“: Од дела, које су издали Гавро Бољарић и Никола Тајшановић с натписом: Српско православно пјеније, откупила је земаљска влада у Босни и Херцеговини 250 комада. Дело је то штампано у 500 комада и скоро је сасвим распродато, те ће скорим изаћи и друго издање опет у 500 ком. Сачинитељи намеравају, да штампашу и другу свеску, у којој ће бити правнични ирмоси.

— Изашла је 157. свеска Летописа Матице Српске (1887. свеска трећа). У тој је свесци довршена расправа Ђ. Магарашевића „Борђе Магарашевић, српски књижевник, оснивач и први уредник Летописа“, за коју смо пре јавили, да је и засенце отштампана. На другом месту чланак Мите Петровића „Фрушкогорски извори и помени о њима у старијој књижевности“. За тим чланком долази историјска студија од Синише „Неколико ријечи о тасту Немањину, бану Борићу“ а за њом слав Јојислава Ј. Илијћа „Смрт Периклова.“

САДРЖАЈ: Посланички извештај. (Беранже.) Превео Вл. М. Јовановић. — Комшије. (Наставак.) — Сеоски чаканац. Песма трећа. — Посета у добри час. Новела Матилде Серо. — Павле Орсаг-Хвједослав, словачки песник. Писме Д. Б. Доброслав. — Српски језик у околини Призренској, Пећској, Моравској и Дибарској. (Наставак.) — Ковчежић. Уз нашу слику. (Владика Никанор Грујић.) — Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 ф. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожкића у Београду.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗОРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

Из збирке Владимира Красића саопштене су овде ове две народне приповетке из Крајине: 13. „Колико ваља краљева брада“ и 14. „Три брата. Даље је по реду беседа Светозара Савковића у спомен покојном дру Милану Ђорђевићу, која је изговорена била о св. Сави 1885., онда саопштена у нашем листу од г. 1885. у бројевима 5. 10. и 11. те и засенце била прештампана. Професор Мојо Медиди је прибавио „Опет неколико народних игара“ те их у овој свесци на јавност изнео. У „Гласнику из српског и словенског света“ реч је о постанку и развоју српског народног позоришта (приликом свечане двадесетпетгодишње прославе народног позоришта у Новом Саду 6. 7. 8. 10. и 11. Априла ове године). Пред завршетак има оцена Мите Петровића на први део „Хемијске технологије“, коју је израдио С. М. Лозанић а у којој је реч о води и гориву. Сасвим на крају су, као обично, изводи из записника књижевног одбора и одељења; овде су записници седнице одборске од 3. Маја и 25. Јунија 1886. и седнице књижевног одељења од 23. Августа. Саопштене су у тим записницима ове оцене и прикази: 1. Светозара Савковића на слав „Едварда Јунга мисли у ноћи или облици живота“, који је на српски слободно превео покојни Светозар Вујић, негда адвокат у Ади; 2. Милана А. Јовановића на спис Синишин: „Родослов династије Беле Павлимира и Тјехомила“; 3. Аркадије Варађанина на расправу Мите Ненковића „Змај-Јован Јовановић као педагог“; 4. Паје Марковића и Милана Андрића на позната писца „Роман украденог детета“; 5. Јована Грчића и дра Милана Јовановића-Батута на шалвину игру Мите Калића под насловом „Мој цен“; 6. Мише Димитријевића на прерађену драму Мите Поповића под насловом „Цар Јован“ и Ђорђа Малетића на „Наше сељане“ Мите Поповића.

— Књигу „Од чега људи живе“, истина и поезија од грофа Л. Н. Толстоја, превео је на немачки Евгеније Виланд. Исти је превео и Толстојево „Гатку о Ивану Лудом“, а од неименованог је преводиоца Толстојево дело „Севастопол“, црте из опсаде Севастопоља.

— Достојевској причу „Краткаја“ превео је на немачки Бренштет, а „Милијон“ грофа Саљаса превео је Глен.

— Дело кнеза Н. С. Галицина „Општа војна историја свију народа и времена“ излази и у немачком преводу. Наклада Теодор Рај у Каслу.

— Вилем Белше пише реалистичку естетику. Наклада К. Рајснер у Лајпцигу.

— Едвард Енгел написао је књигу о изговору грчког језика. Јена. Х. Костенбле.

Исправци. У бр. 34. на стр. 539. место „морао је бости очи своје са рукописом пишчевим“ треба да стоји „морао је бости очи своје рукописом пишчевим.“ — У приповетци „На странутици“ пак молимо читаоце да исправе ове три погрешке: у 32. броју на стр. 500. у другом ступцу у трећем реду од доле место подмукло треба промукло; у 34. броју на стр. 530. у другом ступцу у 13. реду одозгоре место одрицао треба обрицао; и у истом броју на стр. 533. у првом ступцу у другом реду одозгоре место пута треба пуца.

САДРЖАЈ: Посланички извештај. (Беранже.) Превео Вл. М. Јовановић. — Комшије. (Наставак.) — Сеоски чаканац. Песма трећа. — Посета у добри час. Новела Матилде Серо. — Павле Орсаг-Хвједослав, словачки песник. Писме Д. Б. Доброслав. — Српски језик у околини Призренској, Пећској, Моравској и Дибарској. (Наставак.) — Ковчежић. Уз нашу слику. (Владика Никанор Грујић.) — Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 ф. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожкића у Београду.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗОРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.